

Nasjonalister alle sammen?

Av professor emeritus
Maren-Sofie Røstvig, Oslo

Maren-Sofie Røstvig

I Aftenposten 19.8. vil Ferdinand Linthoe Næshagen ha det til at under siste verdenskrig var nordmennene like nasjonalistiske som tyskerne. I så måte var vi alle like gode eller like onde. Nasjonalismen var vår felles drivkraft. Det som skjedde, var at en norsk nasjonalisme kolliderte med en tysk. Nasjonalisme avler hat, og var det noe nordmenn følte for tyskerne, så var det hat. For herrefolkets raseteorier og praksis, derimot, var det liten eller ingen interesse eller reaksjoner å spore i Norge.

For å støtte sin skrivebordstenkning viser Linthoe Næshagen til den illegale pressen som en beviskraftig samtidskilde ubesmittet av etterpåklokskap eller gjenlevende vitners erindringsforskyvninger. I disse avisene, sier han, omtales motstanderne oftere som «tyskerne» enn som «nazistene», og man finner heller ikke noen omtale av jøde-deportasjonene.

For å prøve Næshagens tese tok jeg frem fra hyllen den illegale avisen som vi var tre kvinnelige studenter som hadde ansvaret for. Avisen het Frihet og Fred, og kom ut i det siste krigsåret. Det som gjør publikasjonen særskilt relevant, er at denne ti-siders ukeavisen ofte inneholdt redaksjonelle betraktninger som ga direkte uttrykk for livsholdninger og for motivene for motstandskampen. Det som svir i sjelen, er tapet av friheten, samt den totale og hensynsløse undertrykkelsen.

Den vanlige illegale avisen besto bare av ett ark (to sider), og formålet var å gi de viktigste krigsnyhetene og paroler fra Hjemmefrontens ledelse. Vår avis, derimot, orienterte om alt som skjedde verden rundt for å få en slutt på krigen og for å forberede en ny verdensorden. Perspektivet var derfor utpreget internasjonalt. Kjærligheten til fedrelandet gikk derfor hånd i hånd med ønsket om og viljen til å etablere varig fred nasjonene imellom. Intet i disse sidene vitner om nasjonalistisk hat mot Tyskland og tyskerne; tvert om finner jeg to innlegg som på det sterkeste advarer mot hat. Terminologien i de illegale avisene er entydig. Når talen er om krigshandlinger, vises det til Tyskland og tyskerne, mens nazisme og nazister blir brukt når det dreier seg om frihetsberøvelsen og den totale undertrykkelsen. Fordi vår avis ikke fokuser-

te på krigens gang, er det nazister og nazisme som går igjen. Næshagens statistikk er derfor beheftet med alvorlige feil.

Jeg vil hevde at motstandskampen i Norge definitivt var ideologisk motivert. Det var to kontrære livsholdninger og livsverdier som sto mot hverandre. Universitetet i Oslo (den gang vårt eneste) ble ikke stengt senhøstes 1943 og mange studenter deportert, fordi studenter og lærere var imot Tyskland og for Norge, men fordi vi ikke ville la oss nazifisere. Jeg var en av de studentene som i løpet av 1942 og 1943 ble arrestert og satt i fengsel fordi nazistene på den måten håpet å bryte motstanden. Den beskjeden jeg fikk i de nattlige forhørene, var at bare jeg ville skrive under på en lojalitetserklæring, ville jeg bli sluppet fri med en gang. Men vi ville ikke godta forsøket på nazifisering i administrasjon og undervisning, og så endte det hele med stengning av Universitetet og massearrestasjoner.

Jeg er forbauset over at det er mulig for Næshagen å omtale jøde-deportasjonen i 1942 slik han gjør. Han peker på den manglende reaksjon i Norge, og tolker det som bevisst likegyldighet overfor Hitlers raseteori. Han hevder at hele motstands-Norge burde ha reagert. Men det var bare ikke mulig å drøfte denne teorien, enn si å reagere på den. Vi visste lite eller intet om det hele, og dessuten var tilværelsen så full av grusomme begivenheter at det skulle godt gjøres å oppnå en slik gjennomslagskraft som Næshagen forventer. Og den illegale pressen var ikke noe forum for debatt; dens oppgave var strengt begrenset av naturlige grunner. Det var bare ved å holde så få som mulig orientert om ledelsens identitet at man kunne overleve. Forsøk på infiltrasjon var ikke sjeldne. Det er derfor liten beviskraft i den «manglende reaksjon» som Næshagen peker på. Jeg antar at reportasjen om de norske jødernes skjebne i Dagbladet den 24. mai 1945 var første gang vi fikk vite hva som hadde hendt med våre landsmenn. For min egen del så jeg den forferdelige billedmessige dokumentasjonen om konsentrasjonsleirene først etter frigjøringen, da jeg arbeidet ved pressekontoret til Allied Forces Headquarter i Oslo.

